Историјски институт Београд

Etnologický ústav
Akademie věd ČR

Међународни научни скуп

ПРИВРЕДА НА ТЛУ ЕВРОПЕ И БАЛКАНА (ОД СРЕДЊЕГ ВЕКА ДО САВРЕМЕНОГ ДОБА)

International Scientific Conference

ECONOMY IN THE EUROPE AND THE BALKANS (FROM THE MIDDLE AGES TO THE MODERN TIMES)

Београд, 30. и 31. октобар 2025.
Belgrade, October 30-31. 2025

ПРОГРАМ И КЊИГА АПСТРАКТА
PROGRAM AND ABSTRACT PROCEEDINGS

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР
проф. др Александар Растовић, директор Историјског института Београд, Србија
проф. др Јиржи Воич, директор Института за етнологију Чешке академије наука, Праг, Чешка

др Весна Бикић, дописни члан Српске академије наука и уметности, Београд, Србија
др Гордана Гарић Петровић, Историјски институт Београд, Србија
др Јарослав Отчанашек, Институт за етнологију Чешке академије наука, Праг, Чешка
проф. др Ларентиу Радван, Alexandru Ioan Cuza Универзитет, Јаши, Румунија
проф. др Катја Тика, Правни факултет, Универзитет у Хелсинкију, Финска
проф. др Софија Теивес Енрикес, Универзитет у Порту, Португал
др Александра Фостиков, Историјски институт Београд, Србија
др Маркета Холубова, Институт за етнологију Чешке академије наука, Праг, Чешка

ORGANIZING COMMITTEE
Prof. Aleksandar Rastović, Ph.D., director of the Institute of History Belgrade
Prof. Jiří Woitsch, Ph.D., director of the Institute of Ethnology, Czech Academy of Sciences

Vesna Bikić, Corresponding Member of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade, Serbia
Gordana Garić Petrović, Ph.D., Institute of History Belgrade, Serbia
Jaroslav Otčenášek, Ph.D., Institute of Ethnology, Czech Academy of Sciences, Prague, Czech Republic
Prof. Laurenţiu Rădvan, Ph.D., Faculty of History, “Alexandru Ioan Cuza” University, Iaşi, Romania
Prof. Katja Tikka, Ph.D., Faculty of Law, University of Helsinki, Finland
Prof. Sofia Teives Henriques, Ph.D., University of Porto, Faculty of Economics, Porto, Portugal
Aleksandra Fostikov, Ph.D., Institute of History Belgrade, Serbia
Markéta Holubová, Ph.D., Institute of Ethnology, Czech Academy of Sciences, Prague, Czech Republic

Међународни научни скуп

ПРИВРЕДА НА ТЛУ ЕВРОПЕ И БАЛКАНА (ОД СРЕДЊЕГ ВЕКА ДО САВРЕМЕНОГ ДОБА)

International Scientific Conference

ECONOMY IN THE EUROPE AND THE BALKANS (FROM THE MIDDLE AGES TO THE MODERN TIMES)

ОТВАРАЊЕ СКУПА
Четвртак, 30. октобар 2025.
11.00 сати

Поздравне речи
. . .

проф. др Александар Растовић,
директор Историјског института Београд

проф. др Јиржи Воич,
директор Института за етнологију Чешке академије наука

OPENING CEREMONY
Thursday, October 30, 2025,
11.00 AM

Welcome Address
. . .

Prof. Aleksandar Rastović, Ph.D.
director of the Institute of History Belgrade

Prof. Jiří Woitsch, Ph.D.
director of the Institute of Ethnology of the Czech Academy of Sciences

Предавања се одржавају у Кнез Михаиловој 36, на првом спрату, сала 102
Lectures will take place at Knez Mihailova 36, Belgrade on the first floor, hall 102

ПРВА СЕДНИЦА
Четвртак, 30. октобар 2025.
11.30 сати

Председавајући:
Весна Бикић, Ларентиу Радван
. . .

Дорина МУЛУ
ТЕХНОЛОШКЕ И ЕКОНОМСКЕ ДИМЕНЗИЈЕ
КУЋНОГ ОСВЕТЉЕЊА У АНТИЦИ И ВИЗАНТИЈИ

Милош ИВАНОВИЋ
РЕГУЛИСАЊЕ ТРГОВИНЕ У СРПСКОЈ СРЕДЊОВЕКОВНОЈ
ДРЖАВИ ОД КРАЈА XII ДО СРЕДИНЕ XV ВЕКА

Марија АНДРИЋ
УТИЦАЈ ВЕНЕЦИЈАНСКИХ ЗАНАТСКИХ УДРУЖЕЊА
НА УВОЗ РОБЕ СА ОСМАНСКОГ БАЛКАНА У 17. ВЕКУ

Дискусија

Пауза

FIRST SESSION
Thursday, October 30, 2025,
11.30 AM

Moderators:
Vesna Bikić, Laurenţiu Rădvan
. . .

Dorina MOULLOU
TECHNOLOGICAL AND ECONOMIC DIMENSIONS OF
HOUSEHOLD ILLUMINATION IN ANTIQUITY AND BYZANTIUM

Miloš IVANOVIĆ
THE REGULATION OF TRADE IN THE MEDIEVAL SERBIAN
STATE FROM THE LATE 12TH TO THE MID-15TH CENTURY

Marija ANDRIĆ
THE INFLUENCE OF VENETIAN GUILDS
ON THE IMPORT OF GOODS FROM THE OTTOMAN BALKANS
IN THE 17TH CENTURY

Discussion

Break

ДРУГА СЕДНИЦА
Четвртак, 30. октобар 2025.
13.00 сати

Председавајући:
Александар Растовић, Јиржи Воич
. . .

Бобан ПЕТРОВСКИ
ПРОМЕНЕ У ЕКОНОМИЈИ ПОЛОГА ПОД СРПСКОМ ВЛАШЋУ (КРАЈ 13. ВЕКА – СРЕДИНА 14. ВЕКА)

Катја ТИКА
ЕКОНОМСКА ПОЛИТИКА ШВЕДСКЕ (И ФИНСКЕ) У РАНОМ НОВОМ ВЕКУ

Иван СМИЉАНИЋ
СТЕЧАЈИ И ФИНАНСИЈСКИ СКАНДАЛИ У СЛОВЕНИЈИ ЗА ВРЕМЕ АУСТРОУГАРСКЕ МОНАРХИЈЕ

Наташа ХЕНИГ МИШЧИЋ
УЛОГА И ПЕРЦЕПЦИЈА „СТРАНОГ" КАПИТАЛА ПРЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА: СТУДИЈА СЛУЧАЈА ФИНАНСИЈСКИХ ИНСТИТУЦИЈА У ЉУБЉАНИ

Дискусија

SECOND SESSION
Thursday, October 30, 2025,
1.00 PM

Moderators:
Aleksandar Rastović, Jiří Woitsch
. . .

Boban PETROVSKI
CHANGES IN THE ECONOMY OF POLOG UNDER SERBIAN RULE (LATE 13TH – MID-14TH CENTURY)

Katja TIKKA
THE ECONOMIC POLICY OF SWEDEN (AND FINLAND) DURING THE EARLY MODERN ERA

Ivan SMILJANIĆ
BANKRUPTCIES AND FINANCIAL SCANDALS IN SLOVENIA DURING THE AUSTRO-HUNGARIAN EMPIRE

Nataša HENIG MIŠČIĆ
THE ROLE AND PERCEPTION OF "FOREIGN" CAPITAL BEFORE WORLD WAR I:
A CASE STUDY OF FINANCIAL INSTITUTIONS IN LJUBLJANA

Discussion

ТРЕЋА СЕДНИЦА
Четвртак, 30. октобар 2025.
16.00 сати

Председавајући:
Милош Ивановић, Софија Теивес Енрикес
. . .

Александра ФОСТИКОВ
РЕГУЛАЦИЈА РУДАРСКОГ ТРГА МОНТАНЕ НОВО БРДО И ПОСТОЈЕЋЕ ПАРАЛЕЛЕ

Миљан ГОГИЋ
БРСКОВО КАО ПРЕТЕЧА РУДАРСТВА У СРЕДЊОВЈЕКОВНОЈ СРБИЈИ

Јелена РАФАИЛОВИЋ
ДРВЕНИ УГАЉ У КРАЉЕВИНИ СХС/ЈУГОСЛАВИЈИ: ПРИВРЕДНИ ЗНАЧАЈ И ДРУШТВЕНИ КОНТЕКСТ

П а у з а

Лорентиу РАДВАН
ПРОИЗВОДЊА ШАЛИТРЕ И ПОТАШЕ И ТРГОВИНА ЊИМА У МОЛДАВИЈИ 17–18. ВЕКА

Јиржи ВОИЧ
РАНА НОВОВЕКОВНА ПРОИЗВОДЊА ПОТАШЕ У БОХЕМИЈИ – ИЗМЕЂУ ЛОКАЛНЕ ПРИВРЕДЕ И СТРАТЕШКЕ ИНДУСТРИЈЕ

Д и с к у с и ј а

THIRD SESSION
Thursday, October 30, 2025,
4.00 PM

Moderators:
Miloš Ivanović, Sofia Teives Henriques
. . .

Aleksandra FOSTIKOV
THE REGULATION OF THE MINING MARKET OF MONTANA NOVO BRDO AND EXISTING PARALLELS

Miljan GOGIĆ
BRSKOVO AS A PRECURSOR OF MINING IN MEDIEVAL SERBIA

Jelena RAFAILOVIĆ
CHARCOAL IN THE KINGDOM OF SERBS, CROATS AND SLOVENES / YUGOSLAVIA: ECONOMIC SIGNIFICANCE AND SOCIAL CONTEXT

B r e a k

Laurenţiu RĂDVAN
PRODUCTION AND TRADE: SALTPETRE AND POTASH IN 17–18TH CENTURY MOLDAVIA

Jiří WOITSCH
EARLY MODERN POTASH PRODUCTION IN BOHEMIA – BETWEEN LOCAL ECONOMY AND STRATEGIC INDUSTRY

D i s c u s s i o n

ЧЕТВРТА СЕДНИЦА
Петак, 31. октобар 2025.
10.30 сати

Председавајући:
Александра Фостиков, Иван Смиљанић
. . .

Филип БУКОВАЦ
ПОЉОПРИВРЕДА У КОСОВСКОМ ПОМОРАВЉУ СРЕДИНОМ 19. ВЕКА НА ПРИМЕРУ НОВОГ БРДА И ОКОЛИНЕ

Милан Ж. БАЛТИЋ
ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ НА ПРОИЗВОДЊУ МЕСА У СРБИЈИ

Софија ТЕИВЕС ЕНРИКЕС, Колдо ТРАПАГА МОНЂЕТ
УПРАВЉАЊЕ ШУМАМА И ПОТРОШЊА ДРВЕТА ЗА БРОДОГРАДЊУ И КАО ГОРИВО ЗА ПОРТУГАЛСКЕ ГРАДОВЕ (16–20. ВЕК)

Гордана ГАРИЋ ПЕТРОВИЋ
ТРАДИЦИОНАЛНА ПРОИЗВОДЊА И КОРИШЋЕЊЕ ДРВНИХ РЕСУРСА ИЗУЗЕВ ДРВНЕ ГРАЂЕ

Дискусија

Завршна реч

FOURTH SESSION
Friday, October 31, 2025,
10.30 AM

Moderators:
Aleksandra Fostikov, Ivan Smiljanić
. . .

Filip BUKOVAC
AGRICULTURE IN KOSOVO POMORAVLJE IN THE MID-19TH CENTURY: THE EXAMPLE OF NOVO BRDO AND ITS SURROUNDINGS

Milan Ž. BALTIĆ
A HISTORICAL OVERVIEW OF MEAT PRODUCTION IN SERBIA

Sofia TEIVES HENRIQUES, Koldo TRAPAGA MONCHET
FORESTRY MANAGEMENT OF WOOD CONSUMPTION FOR SHIPBUILDING AND FUEL FOR THE CITY IN PORTUGAL (16–20TH CENTURIES)

Gordana GARIĆ PETROVIĆ
TRADITIONAL PRODUCTION AND USE OF WOOD RESOURCES EXCLUDING TIMBER

Discussion

Concluslon

Београд, 30. и 31. октобар 2025.
Belgrade, October 30-31. 2025

Историјски институт Београд
Etnologický ústav Akademie věd ČR

Међународни научни скуп

ПРИВРЕДА НА ТЛУ ЕВРОПЕ И БАЛКАНА (ОД СРЕДЊЕГ ВЕКА ДО САВРЕМЕНОГ ДОБА)

International Scientific Conference

ECONOMY IN THE EUROPE AND THE BALKANS (FROM THE MIDDLE AGES TO THE MODERN TIMES)

КЊИГА АПСТРАКТА
ABSTRACT PROCEEDINGS

Дорина МУЛУ

ТЕХНОЛОШКЕ И ЕКОНОМСКЕ ДИМЕНЗИЈЕ КУЋНОГ ОСВЕТЉЕЊА У АНТИЦИ И ВИЗАНТИЈИ

У раду се испитују технолошки и економски аспекти кућног осветљења у касној антици и Византији, са акцентом на лампама на маслиновом уљу. Ослањајући се на археолошке, текстуалне и експерименталне податке, моделујемо функционисање и употребу ових расветних уређаја, као и њихову потрошњу горива, те процењујемо трошкове осветљења у односу на зараде. У анализи је наглашен економски терет кућног осветљења и истакнути су континуитети и промене у праксама осветљења током времена.

Dorina MOULLOU

TECHNOLOGICAL AND ECONOMIC DIMENSIONS OF HOUSEHOLD ILLUMINATION IN ANTIQUITY AND BYZANTIUM

This study investigates the technological and economic aspects of household illumination in Late Antiquity and Byzantium, with a focus on olive-oil lamps. Drawing on archaeological, textual, and experimental data, it models both the operation and use of these lighting devices as well as their fuel consumption and assesses lighting costs in relation to wages. The analysis highlights the economic burden of domestic lighting and traces both continuities and changes in lighting practices over time.

Милош ИВАНОВИЋ

РЕГУЛИСАЊЕ ТРГОВИНЕ У СРПСКОЈ СРЕДЊОВЕКОВНОЈ ДРЖАВИ ОД КРАЈА XII ДО СРЕДИНЕ XV ВЕКА

Трговина је у српској средњовековној држави регулисана путем различитих правних аката. Положај страних трговаца био је првенствено дефинисан повељама које су српски владари издавали њиховим властима. Велика већина таквих докумената која је сачувана односи се на Дубровачку општину. Захваљујући њима у континуитету се може сагледати законски положај дубровачких трговаца у српској држави од позног XII века до краја њеног постојања. Надаље, бројни документи сачувани у дубровачком архиву откривају нам важне појединости о условима деловања дубровачких трговаца, као и њиховим споровима са српским властима. Опште прописе о трговини срећемо у одредбама *Душановог законика* из 1349. и 1353/1354. године. Са друге стране, статути приморских градова у саставу српске државе садржали су читав низ одредби који се односио на трговину. Такође, и у рударским центрима какви су били Ново Брдо и Сребреница постојали су прописи везани за одвијање трговачког промета. Неке од повеља српских владара одређивале су и начин одвијања трговине на манастирским панађурима. Намера овог рада није да детаљно прикаже све прописе о трговини у српској средњовековној српској држави, већ да укаже на њихове најважније аспекте. Настојаћемо и да увидимо контекст доношења одређених регулатива. То се посебно односи на питања царина и протекционистичких мера. Захваљујући томе моћи ћемо да укажемо на место трговине у привреди тадашње српске државе.

Miloš IVANOVIĆ

THE REGULATION OF TRADE IN THE MEDIEVAL SERBIAN STATE FROM THE LATE 12TH TO THE MID-15TH CENTURY

Trade in the medieval Serbian state was regulated through various legal acts. The status of foreign merchants was primarily defined by charters issued by Serbian rulers to their authorities. A vast majority of such preserved documents pertain to the Dubrovnik Commune. Owing to them, the legal status of Dubrovnik merchants in the Serbian state can be traced continuously from the late 12th century until the end of its existence. Furthermore, numerous documents preserved in the Dubrovnik Archive reveal important details about the conditions in which Dubrovnik merchants worked, as well as their disputes with Serbian authorities. General trade regulations are found in the provisions of Dušan's Code from 1349 and 1353/1354. On the other hand, the statutes of coastal cities within the Serbian state contained a series of provisions related to trade. Also, in mining centres such as Novo Brdo and Srebrenica, there were regulations governing trade. Some charters of Serbian rulers also specified the manner of conducting trade at monastic fairs. The intention of this paper is not to provide a detailed overview of all trade regulations in the medieval Serbian state, but to highlight their most important aspects. We will also endeavour to elucidate the context behind the enactment of certain regulations. This particularly relates to customs duties and protectionist measures. We will thus be able to indicate the place of trade in the economy of the then Serbian state.

Марија АНДРИЋ

УТИЦАЈ ВЕНЕЦИЈАНСКИХ ЗАНАТСКИХ УДРУЖЕЊА НА УВОЗ РОБЕ СА ОСМАНСКОГ БАЛКАНА У 17. ВЕКУ

Привредни развој једног града у доба раног новог века несумњиво је, посматрано на локалном нивоу, утицао на бројне аспекте живота становништва, укључујући и услове у којима су обављали своју професију. С друге стране, у ширем смислу је могао да доведе до промене у међународним политичким и економским односима. Унапређење које је стизало с једне стране, некада је за другу значило корените промене или чак прекид устаљене праксе. Иако то нужно није значило и смањење обима одређене делатности, процес прилагођавања неретко је био дуг и пун изазова за појединце активне у једној области рада. Тако је у Венецији 17. века, одвећ јака мрежа занатских удружења и братовштина (*scuole*) временом почела да утиче на увоз балканске робе. То се посебно односило на увоз различитих врста кожа са османског Балкана, пошто су венецијанске братовштине наметале балканским трговцима нова правила и ограничења. Као реакција на то, у венецијанској грађи сачуване су жалбе балканских трговаца у којима су исказивали незадовољство новим законима и тражили повратак старих услова. Некада су и промене у венецијанској занатској изради доводиле до пада потражње робе са Балкана, а то је неретко дочекивало трговце неспремне у начину на који би могли да надоместе штету која им је у таквим ситуацијама нанета. Напредак у венецијанској производњи понекад је подстицала управнике (*gastaldo*) градских занатских удружења да оцене квалитет појединих балканских сировина као недовољан за потребе израде, што је утицало и на пад њихових цена на венецијанском тржишту. На који начин је Венеција успоставила равнотежу између одрживог развоја и трговачких односа са Балканом у овом контексту, које законске мере је увела како би то постигла, шта је то значило за балканске трговце и каква је била њихова реакција јесу нека од питања на која ћемо се осврнути у излагању.

Marija ANDRIĆ

THE INFLUENCE OF VENETIAN GUILDS ON THE IMPORT OF GOODS FROM THE OTTOMAN BALKANS IN THE 17TH CENTURY

The economic development of a city in the early modern period undoubtedly influenced, at a local level, numerous aspects of its inhabitants' lives, including the conditions in which they practised their profession. On the other hand, in a broader sense, it could lead to shifts in international political and economic relations. Progress arriving from one direction meant, for another side, radical changes or even a break with established practice. Although this did not necessarily entail a reduction in the volume of a particular activity, the process of adaptation was often long and fraught with challenges for individuals active in a given line of work. Thus, in 17th-century Venice, an overly powerful network of artisan guilds and confraternities (*scuole*) began to affect the import of goods from the Balkans. This was particularly true for the import of various types of leather from the Ottoman Balkans, as Venetian confraternities imposed new rules and restrictions on Balkan merchants. In

reaction to this, the Venetian archives preserve complaints from Balkan merchants who expressed their dissatisfaction with the new laws and requested a return to the old terms. Sometimes, changes in Venetian craft production also led to a drop in demand for goods from the Balkans, which often caught merchants unprepared to find ways to compensate for the losses incurred in such situations. Advances in Venetian production sometimes prompted the managers (*gastaldo*) of city guilds to assess the quality of certain Balkan raw materials as insufficient for their manufacturing needs, which also contributed to a fall in their prices in the Venetian market. How Venice established a balance between sustainable development and trade relations with the Balkans in this context, what legal measures it introduced to achieve this, what this meant for Balkan merchants, and what their reaction was, are some of the questions we will address in our presentation.

Бобан ПЕТРОВСКИ

ПРОМЕНЕ У ЕКОНОМИЈИ ПОЛОГА ПОД СРПСКОМ ВЛАШЋУ (КРАЈ 13. ВЕКА – СРЕДИНА 14. ВЕКА)

Током територијалног ширења средњовековне српске државе на југ у последње две деценије 13. века, Полог и његови градови били су међу првим земљама освојеним од Византије.
Наше истраживање економије у северозападној македонској области Полог у третираном периоду фокусира се на три аспекта: промену у повећању црквених и посебно манастирских поседа, као и промене међу световним феудалцима; увођење нових дажбина и пореза, као и терминологије за њих; византијски практични и терминолошки утицај на друштвено-економске односе и економију.
Истраживање ће показати у ком облику и у којој мери су економске промене спроведене на територији густо насељене области Полога и какав је био отпор већ успостављених византијских феудалних односа новој власти.

Boban PETROVSKI

CHANGES IN THE ECONOMY OF POLOG UNDER SERBIAN RULE (LATE 13TH – MID-14TH CENTURY)

During the territorial expansion of the medieval Serbian state southwards in the last two decades of the 13th century, Polog and its towns were among the first lands conquered from Byzantium.
Our research into the economy of the Polog region in northwestern Macedonia during this period focuses on three aspects: the shift in the growth in church, and particularly monastic estates, alongside changes among secular feudal lords; the introduction of new duties and taxes, and the terminology for them; and the Byzantine practical and terminological influence on socio-economic relations and the economy.
The research will show in what form and to what extent the economic changes were implemented in the territory of the densely populated Polog region, and what resistance the well-established Byzantine feudal relations posed to the new authorities.

Катја ТИКА

ЕКОНОМСКА ПОЛИТИКА ШВЕДСКЕ (И ФИНСКЕ) У РАНОМ НОВОМ ВЕКУ

Током 17. века, Шведска је постала водећа привредна сила северне Европе. Тај успон био је резултат успешне централизације државе, експлоатације богатих минералних ресурса и стратешког ангажовања страних стручњака, посебно у рударству. Међутим, тај период доминације био је релативно кратког даха, будући да су суседне државе почеле да јачају и доводе у питање положај Шведске у наредном веку.

У излагању се бавимо кључним факторима који су допринели значајном утицају Шведске дуж Балтичког мора, као и њеним географским ширењем на данашње делове Балтика и Немачке. Тежиште је стављено је на улогу Густавуса Адолфа, који је постао владар са 16 година. Као визионарски вођа, подстакао је ангажовање рударских стручњака из иностранства, јачајући тиме привреду Шведске. Поред тога, увео је посебне „колегијалне органе“ – систем који је омогућавао организацију и управљање државним пословима у оквиру специјализованих сектора, чиме су постављени суштински темељи ефикасне управе.

Седамнаести век био је кључан за успостављање основа модерне Шведске и Финске – територија које су, под шведском влашћу, почеле да примењују принципе демократског доношења одлука на основу владавине права. У том периоду дошло је не само до трансформације привреде већ и до изградње политичких и друштвених структура које и данас утичу на ова друштва. У нашем излагању бавићемо се трајним последицама привредне политике Шведске у раном новом веку и улогом те политике у обликовању будућности.

Katja TIKKA

THE ECONOMIC POLICY OF SWEDEN (AND FINLAND) DURING THE EARLY MODERN ERA

During the 17th century, Sweden rose to prominence as northern Europe’s leading economic power. This rise was driven by a combination of successful state centralisation, the exploitation of abundant mineral resources, and the strategic recruitment of foreign expertise, particularly in the mining industry. This period of dominance, however, was relatively short-lived, as neighbouring states began to strengthen and challenge Sweden’s position in the following century.

The presentation examines the key factors that contributed to Sweden’s significant influence along the Baltic Sea, extending its geographical reach to what are now parts of the Baltic and Germany. Central to this discussion is the role of Gustavus Adolphus, who became ruler at the age of 16. As a visionary leader, he was instrumental in recruiting mining experts from abroad, thereby fuelling Sweden’s economic engine. Additionally, he introduced the special “collegial bodies”, a system that organised and managed state affairs within specialised sectors, laying a crucial groundwork for efficient governance.

The 17th century was pivotal in establishing the foundations of modern Sweden and Finland, the territories that, under Swedish rule, began to embrace the principles of democratic decision-making rooted in the rule of law. This era not only transformed the economic landscape but also set precedents for political and social structures that continue to influence these societies today. This presentation will explore the lasting consequences of Sweden’s early modern economic policies and their role in shaping the future.

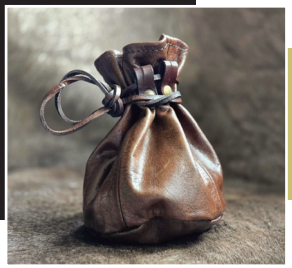

Иван СМИЉАНИЋ

СТЕЧАЈИ И ФИНАНСИЈСКИ СКАНДАЛИ У СЛОВЕНИЈИ ЗА ВРЕМЕ АУСТРОУГАРСКЕ МОНАРХИЈЕ

Стална претња у једној тржишној привреди јесте могућност да ће пословање компаније бити неуспешно, тј. да ће компанија завршити у стечају због нагомиланог дуга. У таквим случајевима, стечајни поступци покрећу се пред судом – преостала имовина ликвидиране компаније буде понуђена на берзи и продата, а добит се расподели међу повериоцима. Иако стечај постоји у средишњој Европи већ вековима, тек је у 19. веку детаљно регулисан законодавством. На пример, године 1868. донет је закон о стечају за аустријски део Аустроугарске монархије, док је српски Закон о стечајном поступку донет 1861. године. Главни циљ стечајног законодавства био је да елиминише непоштене праксе које су примењивали трговци који су крили имовину или су на сваки начин покушавали да избегну стечајне поступке. У извесној мери, тај страх био је оправдан с обзиром на неколико познатих случајева финансијских превара у Аустроугарској. У словеначким земљама које су биле део Аустроугарске, ту су спадали крах Крањске ескомптне дружбе, због чега је њен директор извршио самоубиство (1884), и стечај Главне посојилнице и Агро-Меркура – задруге у власништву Либералне странке, што је проузроковало губитке за неколико стотина инвеститора (1911). Такви скандали учврстили су став јавности да је стечај увек резултат некомпетентности или преваре трговца, те је подразумевао не само финансијску пропаст и губитак материјалне сигурности, већ и нагли пад друштвеног статуса. Сачувани архивски документи које су сачинили стечајни дужници сведоче о тешкој ситуацији у којој су се нашли. Међутим, стечаји у словеначким земљама пре 1914. године били су прилично ретки. Од доношења закона о стечају 1868. године до пада Монархије, било их је у просеку тринаест годишње у Крањској и Доњој Штајерској, што је неколико пута мање него током постојања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца / Југославије.

Ivan SMILJANIĆ

BANKRUPTCIES AND FINANCIAL SCANDALS IN SLOVENIA DURING THE AUSTRO-HUNGARIAN EMPIRE

A constant threat within any market economy is the possibility that a company's operations will end in failure, through bankruptcy, due to accumulated debt. In such cases, bankruptcy proceedings are initiated before a court, when the remaining assets of the liquidated company are listed and sold, and the profit is distributed among the creditors. Although bankruptcy has existed in central Europe for centuries, it was only in the 19th century that it was comprehensively regulated by legislation. For example, in 1868, a bankruptcy law was adopted for the Austrian half of the Austro-Hungarian Monarchy, while the Serbian Law on Acquisition Procedure was passed in 1861. The main goal of bankruptcy legislation was to eliminate fraudulent practices applied by merchants who hid their assets or sought to avoid bankruptcy proceedings altogether. To some extent, this fear was justified, as there were several high-profile cases of financial fraud in Austria-Hungary. In the Slovenian countries that were part of Austria-Hungary, these included the collapse of Kranjska eskomptna družba, which led to the suicide of its director (1884), and the bankruptcy of Glavna posojilnica and Agro-Merkur, a cooperative owned by the Liberal Party, which caused losses for several hundred investors (1911). Such scandals reinforced the public belief that bankruptcy was always the result of merchant incompetence or fraud, and therefore meant not only financial ruin and loss of material security, but also a steep

decline in social standing. Preserved archival documents written by bankrupt debtors testify to the dire straits in which they found themselves. However, bankruptcies in the Slovenian lands before 1914 were quite rare. From the adoption of the bankruptcy law in 1868 until the collapse of the Monarchy, there were an average of thirteen per year in Carniola and Lower Styria, which is several times less than in the period of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes / Yugoslavia.

Наташа ХЕНИГ МИШЧИЋ

УЛОГА И ПЕРЦЕПЦИЈА „СТРАНОГ" КАПИТАЛА ПРЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА: СТУДИЈА СЛУЧАЈА ФИНАНСИЈСКИХ ИНСТИТУЦИЈА У ЉУБЉАНИ

У чланку се испитују карактеристичне перцепције и дефиниције „страности" на словеначкој територији пре Првог светског рата. Истакнуто је да су те идеје превазилазиле чисто економска разматрања и да биле су много ширег обухвата. Кад је реч о структури власништва словеначких финансијских институција, на пример, важно је нагласити да су постојала два главна аспекта значења „страног" идентитета: прво, то су били *несловеначки појединци*, а тек затим *недржављани* Хабзбуршке монархије.

Студија се бави двама централним истраживачким питањима: како је перцепција страности утицала на улогу страног капитала у финансијским институцијама у Љубљани, и како је та перцепција утицала на развој финансијског сектора уопште. Однос јавних и приватних средставатакође је анализиран и указано је на различите степене домаћих и страних улагања – од чисто локалних, преко мешаних, до потпуно страних. Акценат је стављен на две финансијске институције у Љубљани. Прва је била Крањска штедионица, која је у јавности сматрана немачким политичким и економским стубом у покрајини Крањској. Штедионица је радила на словеначкој територији и првенствено је служила локалном словеначком становништву, односно није припадала немачком или словеначком политичком табору. Друга је Љубљанска кредитна банка, која је основана уз помоћ чешког капитала из Живностенске банке, али је у јавности била препозната као словеначка финансијска институција. Ове студије случаја биће коришћене за анализу тога како је перцепција страности обликовала улогу и разумевање страног капитала у финансијској сфери Љубљане и у ширем друштвено-економском контексту током тог периода.

Nataša HENIG MIŠČIĆ

THE ROLE AND PERCEPTION OF "FOREIGN" CAPITAL BEFORE WORLD WAR I: A CASE STUDY OF FINANCIAL INSTITUTIONS IN LJUBLJANA

The article examines the distinctive perceptions and definitions of "foreignness" on Slovenian territory before World War I. It emphasises that these ideas went beyond purely economic considerations and were much broader in scope. In the ownership structure of Slovenian financial institutions, for example, it is important to emphasise that there were two main aspects to the meaning of "foreign" identity: first, as *non-Slovenian individuals* and only then as *non-citizens* of the Habsburg Monarchy.

The study addresses two central research questions: how did the perception of foreignness influence the role of foreign capital in financial institutions in Ljubljana, and how did this perception affect the development of the financial sector in general. The relationship between public and private funds is also analysed, revealing different degrees of domestic and foreign investment – from purely local, to mixed, to fully foreign. The focus is on two financial institutions in Ljubljana. The first was the Carniolan Savings Bank, which was publicly regarded as a German political and economic pillar in the province of Carniola. The savings bank operated on Slovenian territory and primarily served the local Slovenian population, without itself belonging to the German or Slovenian political camp. The second is the Ljubljana Credit Bank, which was founded with the help of Czech capital from Živnostenská banka but was recognised in public as a Slovenian financial institution. These case studies will be used to analyse how the perception of foreignness shaped the role and understanding of foreign capital in the financial sphere of Ljubljana and in the broader socio-economic context during this period.

Александра ФОСТИКОВ

РЕГУЛАЦИЈА РУДАРСКОГ ТРГА *МОНТАНЕ* НОВО БРДО И ПОСТОЈЕЋЕ ПАРАЛЕЛЕ

Рударски градови, као засебне економске целине, које осим рудника чине и атар самог рударског места и рударски трг, на коме се трговина одвија у складу са заштитом најпре рудара, чије потребе су прве и регулисане, док су поједини артикли били и директно намењени самом раду и животу у руднику, такође су, као и сами рудници имали одређене законе, који се најпре налазе у самим статутима датих монтана. Ипак, иако су називи и правила под којим се поједини артикли на самим трговима и продају познати, као и збирни називи трговаца појединих производа, или пак услужних или производних занатлија, самим члановима закона који дате и помињу није посвећена посебна пажња осим у случају било успутних помена, или пак навођења истих у оквиру појединих тематика. Стога је рад посвећен упоредној анализи појединих примера које налазимо у Изводу из Статута Новог Брда, у односу на статуте осталих градова, са посебним осврtом на рударске, са циљем да се утврде потенцијални утицаји на такву организацију и регулацију новобрдског рударског трга.

Aleksandra FOSTIKOV

THE REGULATION OF THE MINING MARKET OF *MONTANA* NOVO BRDO AND EXISTING PARALLELS

Mining towns, as separate economic entities – which, apart from mines, consisted of the land (*atar*) of the mining settlement and the mining market, where trade was conducted under regulations that primarily protected the miners, whose needs were regulated the first, while certain articles were also directly intended for the work and life in the mine – much like the mines, operated under specific laws, which are found primarily within the statutes of these *montanae*. However, although

the names and rules governing the sale of specific articles in these markets are known, as are the collective names for merchants of certain products or for service and production craftsmen, the actual legal articles that mention them have not received dedicated scholarly attention. They are typically only mentioned in passing or cited within the context of other topics. Therefore, this paper is dedicated to a comparative analysis of specific examples found in the Excerpt from the Statute of Novo Brdo, compared to the statutes of other towns – with a special focus on mining towns. The aim is to identify potential influences on the organisation and regulation of the Novo Brdo mining market.

Миљан ГОГИЋ

БРСКОВО КАО ПРЕТЕЧА РУДАРСТВА У СРЕДЊОВЈЕКОВНОЈ СРБИЈИ

Привредно снажење српске средњовјековне државе које је започело средином XIII вијека везује се за почетак рударске производње на простору Брскова. Ту активност почели су да врше њемачки рудари, Саси. Они су, вјероватно, дошли са простора данашњег Фрајберга у Саксонији, области познатој у средњем вијеку по рударству, донијевши са собом напредну технику вађења и прераде руде. Рударска активност у Брскову, поуздано се може претпоставити, покренута је на основу трагова старијег, античког рударења. Рударење, како вађење руде, тако и њена прерада, посвједочено је на подручју самог Брскова и његове шире околине. Пронађени остаци старих радова најбројнији су на подручју самог Брскова, гдје су најновија археолошка ископавања открила изузетан ниво технике изградње и обезбјеђивања средњовјековних окана која су до данас остала сачувана. Стари рударски радови пронађени су и на околним просторима који гравитирају Брскову. Трагови прерађене руде најбројнији су око ријеке Руднице. Осим Руднице, трагови прераде руде пронађени су и око других, мањих водених токова у областима које се налазе у околини, углавном на десној, али и на лијевој обали Таре. Рударска активност на Брскову и његовој околини оставила је трага у топономастици тог краја, гдје се на терену могу препознати многи топоними који се могу довести у везу са процесом вађења и прераде руде. Мотиви који су подстакли српске владаре да покрену рударску производњу баш у Брскову били су релативна близина приморских градова гдје су се могли извозити рударски производи. Покренута рударска производња и са њим повезана трговачка активност довели су до привредног и друштвеног преображаја тог места. Од локалног трга прерасло је у урбану средину, прву таквог типа у унутрашњости српске средњовјековне државе, на челу са градским кнезом. Привредне везе са приморским градовима довеле су до миграција становништва тих комуна у Брсково, гдје ће оно улагати свој капитал и стицати некретнине, вјерски организовано у својој католичкој парохији. Насељавање католичког становништва у Брскову нарушиће дотадашњу етничку и вјерску хомогеност унутрашњости српске средњовјековне државе, што ће бити својствено и другим рударским средиштима у средњовјековној Србији.

Miljan GOGIĆ

BRSKOVO AS A PRECURSOR OF MINING IN MEDIEVAL SERBIA

The economic strengthening of the medieval Serbian state, which began in the mid-13th century, is linked to the start of mining production in the area of Brskovo. This activity was initiated by German miners – Saxons. They likely came from the area of present-day Freiberg in Saxony, a region known in the Middle Ages for mining, bringing with them advanced techniques of ore extraction and processing. It can be reliably assumed that mining activity in Brskovo was initiated based on traces of older, ancient mining. Mining, i.e. both the extraction and processing of ore, is attested in the area of Brskovo and its wider surroundings. The found remains of old works are the most numerous in the Brskovo area, where the most recent archaeological excavations have revealed an exceptional level of the construction technique and the provisioning of medieval mine shafts that have been preserved to this day. Old mining works have also been found in the surrounding areas that gravitate towards Brskovo. Traces of processed ore are the most numerous around the Rudnica river. Besides the Rudnica, traces of ore processing have been found around other, smaller watercourses in the surrounding areas, mostly on the right, but also on the left bank of the Tara. The mining activity in Brskovo and its surroundings has left a mark on the toponymy of the region, where many toponyms that can be linked to the process of ore extraction and processing can be identified on the ground. The motives that prompted Serbian rulers to launch mining production specifically in Brskovo were its relative proximity to coastal cities, where mining products could be exported. The initiated mining production and the associated trading activity led to an economic and social transformation of the place. It grew from a local market into an urban centre, the first of its kind in the interior of the medieval Serbian state, headed by a town *knez*. Economic links with the coastal cities led to migrations of the population from those communes to Brskovo, where they invested their capital and acquired property, and were religiously organised within their Catholic parish. The settlement of the Catholic population in Brskovo disrupted the previous ethnic and religious homogeneity of the interior of the medieval Serbian state, a feature that also characterised other mining centres in medieval Serbia.

Јелена РАФАИЛОВИЋ

ДРВЕНИ УГАЉ У КРАЉЕВИНИ СХС/ЈУГОСЛАВИЈИ: ПРИВРЕДНИ ЗНАЧАЈ И ДРУШТВЕНИ КОНТЕКСТ

Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, а касније Краљевина Југославија, располагала је значајним шумским ресурсима, одликујући се разноврсном дрвном структуром и широко распрострањеним шумским површинама. У том контексту, дрвени угаљ, као један од продуката коришћења дрвета, представљао је један од важнијих извора енергије. Његова употреба била је вишеструка: служио је као гориво и као сировина у различитим привредним и производним процесима, од занатских радионица и мањих погонских објеката, до већих индустријских постројења, али и за свакодневне потребе домаћинстава.

Излагање има за циљ да представи производњу, употребу и значај дрвеног угља у Краљевини СХС/Југославији у међуратном периоду. Посебан нагласак ставља се на економске и друштвене аспекте његове примене, и анализира се његова улога у занатству, индустрији, али и у свакодневном животу становништва. Иако не постоје потпуни и систематизовани статистички подаци о обиму производње и потрошње, доступни извори указују на то да је употреба дрвеног угља била распрострањена на читавој територији државе, што је било омогућено богатим и разноврсним шумским фондом.

У раду ће бити приказани различити облици производње дрвеног угља, од традиционалних метода, које су примењивали „црни људи у шуми“, занатлије које су свој занат обављале према вештинама и знањима преношеним генерацијама, до индустријских врста производње. Посебна пажња биће посвећена најзначајнијим индустријским постројењима за суву дестилацију дрвета, која су се налазила у Хрватској и Босни и Херцеговини. Реч је о фабрикама „Дестилација дрва Гутман“ у Белишћу и „Југословенска дестилација дрва Д.Д.“ у Теслићу, које су у међуратном периоду имале водећу улогу у индустријској производњи дрвеног угља у оквиру Краљевине Југославије.

Jelena RAFAILOVIĆ

CHARCOAL IN THE KINGDOM OF SERBS, CROATS AND SLOVENES / YUGOSLAVIA: ECONOMIC SIGNIFICANCE AND SOCIAL CONTEXT

The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, and later the Kingdom of Yugoslavia, possessed significant forest resources, characterised by a diverse timber structure and widely distributed forested areas. In this context, charcoal, as one of the products of timber use, was one of the more important sources of energy. Its use was multifaceted: it served as fuel and as raw material in various economic and manufacturing processes, from artisanal workshops and small power facilities to larger industrial plants, as well as for the daily needs of households.

This paper aims to present the production, use and significance of charcoal in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes / Yugoslavia during the interwar period. A particular emphasis is placed on the economic and social aspects of its application, as well as its role in crafts, industry, and daily life of the population. Although there are no complete and systematised statistical data on the volume of production and consumption, the available sources indicate that the use of charcoal was widespread across the entire territory of the state, which was enabled by its rich and diverse forest stock.

The paper will present various forms of charcoal production, from traditional methods employed by “black men in the forest”, craftsmen who practised their trade according to skills and knowledge passed down through generations, to industrial types of production. Special attention will be paid to the most significant industrial plants for the dry distillation of wood, which were located in Croatia and Bosnia and Herzegovina. These are the “Gutmann Wood Distillation” factory in Belišće and the “Yugoslav Wood Distillation Ltd.” in Teslić, which played a leading role in the industrial production of charcoal in the Kingdom of Yugoslavia during the interwar period.

Лорентиу РАДВАН

ПРОИЗВОДЊА ШАЛИТРЕ И ПОТАШЕ И ТРГОВИНА ЊИМА У МОЛДАВИЈИ 17–18. ВЕКА

У раду се бавимо шалитром (рум. *silitră*) и поташом (рум. *potasă*), производима о којима се мало писало у румунској историографској литератури. Шалитра се користила у производњи барута и забележена је у румунским кнежевинама од 15. века. Године 1445, кнез Влад Дракул тражио је шалитру од владарâ Брашова, а 1475. године Стефан Велики у Молдавији имао је занатлију шалитрара. Помињање производње шалитре у Молдавији посебно је учестало у 17. веку, да би достигло врхунац у наредном веку. Године 1742, више од 3.000 радника било је укључено у процес производње шалитре. Из тог периода сачуван је опис фаза производње. Турци Османлије били су директно укључени у извоз шалитре, намећући монопол кнежевинама, који је укинут тек Једренским миром 1829. године. Такође се бавимо поташом, која се у великим количинама производила у шумама Молдавије и извозила у 17. веку преко Пољске (Гдањска) у остатак Европе. Пре више од седамдесет година, Е. Д. Тапе пронашао је изворе који доказују учешће неколико Шкота у производњи поташе у Молдавији. Међутим, од краја 17. века, Шкоте су заменили холандски трговци, који су трговину поташом преусмерили ка Истанбулу. Добијена из двоструко спаљеног дрвета, поташа је у великој мери употребљавана у производњи сапуна, а и многи произвођачи тканина били су за њу заинтересовани. Места где се производила називала су се на румунском *budă*, а и данас неколико села у Румунији носи то име.

Laurenţiu RĂDVAN

PRODUCTION AND TRADE: SALTPETRE AND POTASH IN 17–18TH CENTURY MOLDAVIA

In this paper, we propose to address saltpetre (Rom. *silitră*) and potash (Rom. *potasă*), the products about which little has been written in Romanian historical literature. Saltpetre was used in the manufacture of gunpowder and has been documented in the Romanian principalities since the 15th century. In 1445, Vlad Dracul, Prince of Wallachia, requested saltpetre from the rulers of Braşov, and in 1475, Stephen the Great of Moldavia had a saltpetre craftsman in his service. The mentions of salpetre production in Moldavia multiplied significantly in the 17th century, reaching a peak in the following century. In 1742, more than 3000 workers were involved in the saltpetre process. A description from that period has survived, providing details of the production stages. The Ottoman Turks were directly involved in the export of saltpetre, enforcing a monopoly on the principalities, which was only abolished by the Treaty of Adrianople in 1829. We are also interested in potash, which was widely produced in the forests of Moldavia and exported in the 17th century through Poland (via Gdansk) to the rest of Europe. Over seventy years ago, E. D. Tappe uncovered sources that prove the involvement of several Scots in potash production in Moldavia. But from the end of the 17th century, the Scots were replaced by Dutch merchants, who redirected the potash trade to Istanbul. Obtained from twice-burned wood, potash was widely used in soap-making, and many cloth producers were interested in it. The places where it was produced were called *budă* in Romanian, and today several villages still bear this name in Romania.

Јиржи ВОИЧ

РАНА НОВОВЕКОВНА ПРОИЗВОДЊА ПОТАШЕ У БОХЕМИЈИ – ИЗМЕЂУ ЛОКАЛНЕ ПРИВРЕДЕ И СТРАТЕШКЕ ИНДУСТРИЈЕ

Поташа је мешавина хемикалија у којој доминира калијум-карбонат (K2CO3), а производила се из пепела дрвета и других копнених биљака сложеном технолошком методом која се састојала из више фаза.
Поташа се првенствено користила у производњи стакла, где се додавала као флукс у тзв. стаклене масе. Коришћена је и у производњи боја, шалитре, барута и сапуна, а раствор калијум-карбоната служио је за избељивање платна и других текстила или у обради коже. Заправо, била је то једна од две (заједно с натријум-карбонатом) универзално коришћене алкалне хемикалије које су се производиле у Европи и свету у преиндустријском периоду.
У Бохемији, први писани записи о производњи поташе потичу из око 1530. године, док је производња свакако старија. Производња је достигла врхунац између 1650. и 1820. године. Производња поташе неспорно је била најјача хемијска индустрија у раном новом веку, а много пре развоја модерне индустрије, њоме су се бавиле стотине специјализованих занатлија. Производња је била важан део локалних привреда и представљала је главни извор прихода за поједине поседе. Са становишта државе, ова индустрија показала се стратешки важном и кључном за привреду целокупне Хабзбуршке монархије у 18. веку, те је чак био уведен и државни монопол на трговину поташом између 1764. и 1776. године.
Писани извори понекад дају тачне бројчане податке о производњи (године 1766. било је 294 произвођача, 1798: 842), али мора се имати у виду да су многи произвођачи, као неухватљиви „шумски људи“, избегли евиденцију. Штавише, наведене бројке односе се само на радионице поташе које су биле самосталне привредне јединице, док се радње основане директно код стаклара, које су такође производиле знатне количине производа, уопште не појављују у таквој статистици. Такође, „пропустљива“ савремена статистика о обимима производње показује да се око 1750. године само у Бохемији (западни део Чешке) годишње производило око 560 тона поташе. Пола века касније, годишња производња износила је око 1400 тона. Међутим, у наредном периоду дошло је до наглог опадања и целокупна индустрија потпуно је нестала између 1890. и 1900. године.
У раду дајемо процену економског значаја производње поташе на неколико основних нивоа – од локалних и регионалних привреда до привредног система целокупне Хабзбуршке монархије од 16. до 19. века. Читава индустрија, са низом других специфичних карактеристика (нпр. произвођачи поташе у Бохемији углавном су били Јевреји, а производња поташе био је један од ретких заната који им је званично био дозвољен), такође ће бити представљена у ширем друштвено-економском контексту.

Jiří WOITSCH

EARLY MODERN POTASH PRODUCTION IN BOHEMIA – BETWEEN LOCAL ECONOMY AND STRATEGIC INDUSTRY

Potash is a mixture of chemicals dominated by potassium carbonate (K2CO3), which was produced from the ashes of wood and other terrestrial plants using a complex multi-stage technology.

Potash was used primarily in glassmaking, where it was added as a flux to the so-called glass strains. Potash was also used in the production of paints, saltpetre, gunpowder and soaps, and potassium carbonate solution was used to bleach linen and other textiles or to make leather. In fact, it was one of the two (together with sodium carbonate) universally used alkaline chemicals produced in Europe and the world in the pre-industrial period.
In Bohemia, the first written records of production date back to around 1530, but production certainly has older roots. The peak of production occurred between 1650 and 1820. Potash production was clearly the strongest chemical industry in the early modern period, and long before the development of modern industry, hundreds of specialised craftsmen were engaged in it. Production was an important part of local economies and was the main source of income for some estates. From the state's point of view, the industry proved to be strategically important and crucial for the economy of the entire Habsburg Monarchy in the 18th century, and so a state monopoly on the potash trade was even introduced between 1764 and 1776. Written sources sometimes give exact numbers on production (in 1766 there were 294 producers, in 1798: 842), but it must be taken into account that many producers, as elusive "forest people", escaped any records. Moreover, the figures given only refer to potash workshops operating as independent economic units, while the works built directly at the glassworks and also producing significant volumes of products do not appear in such statistics at all. Similarly "leaky" contemporary statistics on production volumes show that in around 1750, about 560 tonnes of potash were produced annually in Bohemia (western part of the Czech Republic) alone. Half a century later, annual production was around 1,400 tonnes. However, the following period saw a rapid decline and the entire industry disappeared completely between 1890 and 1900.
The paper will assess the economic significance of potash production on several basic levels – from local and regional economies to the economic system of the entire Habsburg Monarchy in the 16–19th centuries. The entire industry, which was characterised by a number of other specific features (for example, potash producers in Bohemia were mostly Jews, and potash production was one of the few crafts officially permitted to them), will also be outlined in a broader socio-economic context.

Филип БУКОВАЦ

ПОЉОПРИВРЕДА У КОСОВСКОМ ПОМОРАВЉУ СРЕДИНОМ 19. ВЕКА НА ПРИМЕРУ НОВОГ БРДА И ОКОЛИНЕ

Средином 19. века Ново Брдо са околним селима административно је припадало нахији Морава кадилука Гњилане у Приштинском кајмакамлуку. Ова област, смештена код Велике Планине, северно од Гњилана, између изворишта Прилепнице и Новобрдске реке и Криве реке, левих притока Биначке Мораве, у историографији је превасходно позната по рудном богатству и вишевековној рударској традицији. Међутим, географска разноликост Косовског Поморавља, укључујући равнице, низије, брежуљкасте пределе и планине, створила је услове и за развој пољопривреде. Захваљујући османским изворима, могуће је кроз векове пратити развој ове привредне гране која је била кључна за обезбеђивање хране локалном становништву.

Основ овог рада биће досада у науци некоришћени османски пописи опорезивих прихода (*Temettüat defterleri*) нахије Морава из 1845. године. Подаци из овог извора у коме је пописан центар Ново Брдо са 38 околних села биће упоређени са подацима из пописа становништва (*Nüfus defterleri*) који је датиран десетак година раније, 1832/33. године. Њиховим укрштањем моћи ћемо да утврдимо који део укупне популације овог дела Косовског Поморавља је био укључен у пољопривреду као привредну делатност. У фокусу ће бити сточни фонд који је поседовало свако домаћинство, прецизније његова структура – врста, пол, старост и плодност животиња. Поред тога, на основу ове грађе одредићемо врсту обрадивог земљишта којом је располагало опорезовано становништво. У неким случајевима могуће је утврдити и врсту културе гајене на одређеној парцели. На основу добијених резултата, као и адекватне етнолошке и аграрне литературе и других извора, видећемо која су насеља била кључне привредне тачке, односно оквирне границе области са претежно развијеним сточарством, земљорадњом или виноградарством.

Filip BUKOVAC

AGRICULTURE IN KOSOVO POMORAVLJE IN THE MID-19TH CENTURY: THE EXAMPLE OF NOVO BRDO AND ITS SURROUNDINGS

In the mid-19th century, Novo Brdo with its surrounding villages was administratively part of the Morača nahiya within the Gnjilane kadiluk of the Priština kaymakamlik. This area, situated near Velika Planina, north of Gnjilane, between the headwaters of the Prilepnica and Novo Brdo rivers and the Kriva Reka, left tributaries of the Binačka Morava, is known in historiography primarily for its mineral wealth and centuries-old mining tradition. However, the geographical diversity of Kosovsko Pomoravlje, which includes plains, lowlands, hilly regions and mountains, also created conditions for the development of agriculture. Owing to Ottoman sources, it is possible to trace the development of this economic branch, which was crucial for providing food for the local population, throughout the centuries.

The foundation of this paper will be the previously unused Ottoman profit tax registers (*Temettüat defterleri*) for the Morača nahiya from 1845. Data from this source, which documents the centre of Novo Brdo and 38 surrounding villages, will be compared with data from the population census (*Nüfus defterleri*) dated about a decade earlier, in 1832/33. By cross-referencing them, we will be able to determine what portion of the total population in this part of Kosovo Pomoravlje was engaged in agriculture as an economic activity. The focus will be on the livestock population owned by each household, more specifically its structure – breeds, gender, age and fertility of the animals. Furthermore, based on this material, we will determine the types of arable land available to the taxed population. In some cases, it is possible to identify the type of crops cultivated on a specific plot. Based on the obtained results, as well as relevant ethnological and agrarian literature and other sources, we will identify which settlements were key economic points and the general boundaries of areas with predominantly developed livestock breeding, crop farming, or viticulture.

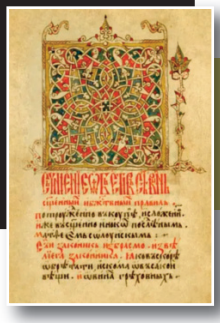

Милан Ж. БАЛТИЋ

ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ НА ПРОИЗВОДЊУ МЕСА У СРБИЈИ

Пољопривредна производња постала је основно занимање човека и широко распрострањена пре 7.000 година у свим деловима света. Производња хране је активност без које живот човека на планети Земљи није могућ. У пољопривредној производњи од посебног значаја је производња хране животињског порекла, при чему највећи значај се даје производњи меса. Већ у време првих цивилизација и организованих држава контролисане су сточне пијаце, клање стоке и промет меса. У средњем веку постојали су прописи о кланицама и клању животиња. Такав један пропис донет је у Котору 1321. године. У Србији средњег века постојали су прописи о сточарству и промету меса (Душанов законик, Закон о рудницима). Пут ка уређењу и модернизацији кланица трасиран је крајем 18. а нарочито у 19. веку. На самом почетку века (1804. године) у свету је живела једна милијарда људи а све је више становништва живело и радило у градовима које није било могуће снабдевати месом без кланица великог капацитета. У Београду је 1739. године било 30 кланица, а 1855. године изграђена је, за то време, модерна кланица. Прописи о клању животиња појавили су се у време Карађорђа, а посебно у време династије Обреновића. Акционарско друштво за клање стоке (основано 1897. године) било је извозник производа од меса (шунка, сланина, маст). Крајем 19. и почетком 20. века, подигнуте су кланице у неколико градова у Србији, а после Првог светског рата и у неколико градова на територији данашње Војводине. Осамдесетих година прошлог века у Србији је било око 550 кланица, од чега 20 индустријских, регистрованих за извоз меса и производа од меса. Од 1990. године највећи број извозних објеката је престао са радом а Србија је од познатог извозника меса и производа од меса, постала увозник меса за прераду и готових производа од меса. Разлози за овакво стање кланичне индустрије у Србији су бројни (распад СФРЈ, ратови, санкције, губитак иностраних тржишта, смањење броја гајених животиња, старење села, нестабилност тржишта).

Milan Ž. BALTIĆ

A HISTORICAL OVERVIEW OF MEAT PRODUCTION IN SERBIA

Agricultural production became the primary occupation of man and was widespread 7,000 years ago in all parts of the world. Food production is an activity without which human life on planet Earth would not be possible. Within agricultural production, the production of food of animal origin is of particular importance, with the greatest emphasis placed on meat production. Already at the time of the first civilisations and organised states, livestock markets, animal slaughter and meat trade were regulated. In the Middle Ages, regulations regarding slaughterhouses and animal slaughter existed. One such regulation was enacted in Kotor in 1321. In medieval Serbia, there were regulations on livestock farming and meat trade (Dušan's Code, Law on Mines). The path towards the regulation and modernisation of slaughterhouses was laid out in the late 18th and especially in the 19th century. At the very beginning of the century (in 1804), one billion people lived in the world, and an increasing number of people lived and worked in cities, which could not be supplied with meat without high-capacity

slaughterhouses. In Belgrade, there were 30 slaughterhouses in 1739, and in 1855, a modern slaughterhouse for its time was built. Regulations on animal slaughter appeared during the time of Karađorđe, and particularly during the Obrenović dynasty. The Joint-Stock Company for Livestock Slaughter (founded in 1897) was an exporter of meat products (ham, bacon, lard). Towards the late 19th and early 20th century, slaughterhouses were built in several cities in Serbia, and after the First World War, in several cities in the territory of present-day Vojvodina. In the 1980s, there were about 550 slaughterhouses in Serbia, of which 20 were industrial facilities registered for the export of meat and meat products. Since 1990, the majority of export-oriented facilities ceased operations, and Serbia was transformed from a known exporter of meat and meat products into an importer of meat for processing and finished meat products. The reasons for such state of the slaughterhouse industry in Serbia were numerous (the breakup of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, wars, sanctions, loss of foreign markets, a decrease in the number of farmed animals, ageing of the rural population, market instability).

Софија ТЕИВЕС ЕНРИКЕС, Колдо ТРАПАГА МОНЂЕТ

УПРАВЉАЊЕ ШУМАМА И ПОТРОШЊА ДРВЕТА ЗА БРОДОГРАДЊУ И КАО ГОРИВО ЗА ПОРТУГАЛСКЕ ГРАДОВЕ (16–20. ВЕК)

Од раног новог века, снабдевање града енергијом било је кључно питање које је захтевало поуздане изворе. Решавање историјског проблема горива у градовима подразумевало је промене у зонама снабдевања, повећање продуктивности пољопривредног и шумског земљишта, а касније и прелазак са носача енергије заснованих на биомаси (као што су огревно дрво и дрвени угаљ) на фосилна горива. Снабдевање горивом често је било у супротности с другим индустријским видовима коришћења шума, те је било неопходно пронаћи равнотежу између супротстављених интереса. Од 15. века, бродоградња за потребе морнарице била је од кључног значаја за португалску монархију, будући да је повезивала португалско поморско Царство и обезбеђивала значајне приходе Круни. Током последње четвртине 15. и првих деценија 16. века, изградња великих океанских бродова била је централизована углавном у Лисабону и његовом залеђу. Стога је краљевско шумарско законодавство имало за циљ да очува будућност врста дрвећа потребних за царску бродоградњу. Оно је фаворизовало империјалну бродоградњу и снабдевање Лисабона горивом забрањујући друге активности које су сматране штетним по ове индустрије.

Користећи оригиналне изворе доступне од 16. века до краја Другог светског рата, испитујемо како се снабдевање Лисабона огревним дрветом и дрвеним угљем мењало у складу са променама у величини града и конкуренцијом у односу на увезена фосилна горива. Прелазак на фосилна горива у Лисабону био је релативно брз, а на прелазу у 20. век више од 75% потрошње енергије у Лисабону долазило је из фосилних горива. Међутим, брза транзиција на макро нивоу прикрива различит развој сектора̂, при чему је дрвени угаљ остао најважније гориво за домаћинства у Лисабону све до Другог светског рата.

Sofia TEIVES HENRIQUES, Koldo TRAPAGA MONCHET

FORESTRY MANAGEMENT OF WOOD CONSUMPTION FOR SHIPBUILDING AND FUEL FOR THE CITY IN PORTUGAL (16–20TH CENTURIES)

From the early modern period, the supply of energy to a city was a key concern that required reliable supply. Solving the historical fuel problem of cities involved changes in the supply areas of the city, an increase in the productivity of agricultural and forest land and later the transition from biomass-based energy carriers such as firewood and charcoal to fossil fuels. The supply of fuel often conflicted with other industrial uses of forests and therefore the key was to find a balance between competitive interests.

From the 15th century shipbuilding for maritime warfare was a key concern for the Portuguese Monarchy because it connected the Portuguese maritime Empire and provided large income to the Crown. During the last quarter of the 15th and first decades of the 16th century, the construction of large ocean-going ships was largely centralised in Lisbon and its hinterland. Therefore, royal forestry legislation aimed to conserve the future existence of the tree species demanded by imperial shipbuilding. Royal forestry legislation favoured imperial shipbuilding and the supply of fuel consumption of Lisbon by prohibiting other activities that were considered harmful to these industries.

Using original sources available since the 16th century to the end of World War II, we investigate how the supply of firewood and charcoal to Lisbon evolved with changes in the size of the city and competition with imported fossil fuels. The transition to fossil fuels in Lisbon was relatively fast and, at the turn of the 20thcentury, more than 75% of Lisbon energy consumption came from fossil fuels. A fast transition on an aggregate scale hides distinct sectoral developments, with charcoal remaining the most important fuel in the Lisbon household market up to World War II.

Гордана ГАРИЋ ПЕТРОВИЋ

ТРАДИЦИОНАЛНА ПРОИЗВОДЊА И КОРИШЋЕЊЕ ДРВНИХ РЕСУРСА ИЗУЗЕВ ДРВНЕ ГРАЂЕ

Шуме су, као посебни екосистеми са великим биодиверзитетом и комплексном организацијом живог света у њима, одувек представљале вишеструки ослонац у свакодневном животу традиционалних друштава. Поред тога што су обезбеђивале сировине као што су дрвна грађа и гориво, оне су биле и остале регулатори климе и заштитници тла од ерозије.

Почетком 19. века велики део ослобођених делова Србије био је под шумама у којима су жирени чопори свиња, најважнијег тадашњег пољопривредног производа. Са порастом становништва долази до ширења обрадивих површина. Ово ширење је вршено на рачун шума крчењем. То доводи до тога да се шумски екосистеми повлаче из равничарских и брдовитих предела Шумадије, Мачве, Браничева и Стига, који постају највећи произвођачи ратарских

и воћарских производа. На ободима, у претежно планинским пределима, очувани су различити типови шума у којима је становништво наставило са традиционалним занатима чије су сировине обезбеђивали шумски комплекси. У златиборском крају и на планинама југозападне Србије очувао се традиционалан начин производње катрана од дрвета богатог смолом у посебним јамама, загревањем у одсуству кисеоника. Из овог краја караванима је катран одношен на тржнице широм Србије, па и даље. У истом подручју, због богатства четинарима, сакупљана је и смола а од посебних трупаца сечено је ремење и сушено како би се добио луч који је служио за осветљење. За разлику од поменутих производа, дрвени угаљ се производио на ширем простору, где год је било довољно квалитетног дрвећа, као што су храст или буква. Дрвени угаљ је обично прављен на отвореном простору где је конструисана тзв. штала или купола. Након дуготрајног процеса загревања дрвета настајао је дрвени угаљ (ћумур). Произведени ћумур је налазио тржиште у најближим градским насељима.

У раду ће бити детаљно описани традиционални начини производње горепоменутих производа, као и њихова употреба у сеоским домаћинствима и шире. Такође, биће одређене зоне производње појединих производа.

Gordana GARIĆ PETROVIĆ

TRADITIONAL PRODUCTION AND USE OF WOOD RESOURCES EXCLUDING TIMBER

Forests, as unique ecosystems with high biodiversity and a complex organisation of the life in them, have always provided multifaceted support for the daily life of traditional societies. In addition to supplying raw materials such as timber and fuel, they have been, and remain, regulators of the climate and protectors of the soil from erosion.

In the early 19th century, a large part of the liberated parts of Serbia was covered by forests, where pigs, the most important agricultural product of the time, were fattened on acorns. Population growth was accompanied with the expansion of arable land. This expansion was achieved at the expense of forests through clearing. This led to forest ecosystems receding from the plains and hilly regions of Šumadija, Mačva, Braničevo and Stig, which became the largest producers of arable and orchard crops. On the peripheries, in predominantly mountainous areas, various types of forests were preserved, where the population continued with traditional crafts whose raw materials were provided by forest complexes. In the Zlatibor region and the mountains of southwestern Serbia, the traditional method of producing tar from resin-rich wood in special pits, by heating it in the absence of oxygen, was preserved. From this region, tar was transported by caravans to markets across Serbia and beyond. In the same area, due to the abundance of conifers, resin was also collected, and special logs were cut into splinters and dried to produce *luč* used for lighting. Unlike the above products, charcoal was produced over a wider area, wherever there was sufficient high-quality wood, such as oak or beech. Charcoal was typically made in the open air where the so-called *štala* or *kupola* was constructed. After a lengthy process of wood heating, charcoal (*ćumur*) was produced. The charcoal produced was sold in markets of the nearest urban settlements.

This paper will provide a detailed description of the traditional methods of producing the aforementioned products, as well as their use in rural households and beyond. Furthermore, the production zones for individual products will be identified.

Међународни научни скуп
ПРИВРЕДА НА ТЛУ ЕВРОПЕ И БАЛКАНА (ОД СРЕДЊЕГ ВЕКА ДО САВРЕМЕНОГ ДОБА)
International Scientific Conference
ECONOMY IN THE EUROPE AND THE BALKANS (FROM THE MIDDLE AGES TO THE MODERN TIMES)

СПИСАК УЧЕСНИКА
LIST OF PARTICIPANTS

Др Дорина Мулу (Министарство културе и спорта, Атина, Грчка)
Dorina Moullou, Ph.D. (Hellenic Ministry of Culture and Sports, Athens, Greece)

Др Милош Ивановић (Историјски институт Београд, Србија)
Miloš Ivanović, Ph.D. (Institute of History Belgrade, Serbia)

Др Марија Андрић (Историјски институт Београд, Србија)
Marija Andrić, Ph.D. (Institute of History Belgrade, Serbia)

Проф. др Бобан Петровски (Филозофски факултет, Универзитет Св. Ћирило и Методије, Скопље, Македонија)
Prof. Boban Petrovski, Ph.D. (Faculty of Philosophy, "Ss. Cyril and Methodius" University, Skopje, Macedonia)

Проф. др Катја Тика (Правни факултет, Универзитет у Хелсинкију, Финска)
Prof. Katja Tikka, Ph.D. (Faculty of Law, University of Helsinki, Finland)

Др Иван Смиљанић (Институт за савремену историју, Љубљана, Словенија)
Ivan Smiljanić, Ph.D. (Institute of Recent History, Ljubljana, Slovenia)

Др Наташа Хениг Мишчић (Институт за савремену историју, Љубљана, Словенија)
Nataša Henig Miščić, Ph.D. (Institute of Recent History, Ljubljana, Slovenia)

Др Александра Фостиков (Историјски институт Београд, Србија)
Aleksandra Fostikov, Ph.D. (Institute of History Belgrade, Serbia)

Међународни научни скуп
ПРИВРЕДА НА ТЛУ ЕВРОПЕ И БАЛКАНА (ОД СРЕДЊЕГ ВЕКА ДО САВРЕМЕНОГ ДОБА)
International Scientific Conference
ECONOMY IN THE EUROPE AND THE BALKANS (FROM THE MIDDLE AGES TO THE MODERN TIMES)

Др Миљан Гогић (Универзитет Црне Горе, Историјски институт, Подгорица, Црна Гора)
Miljan Gogić, Ph.D. (University of Montenegro, Historical Institute, Podgorica, Montenegro)

Др Јелена Рафаиловић (Институт за новију историју Србије, Београд, Србија)
Jelena Rafailović, Ph.D. (Institute for Recent History of Serbia, Belgrade, Serbia)

Проф. др Ларентиу Радван (Факултет за историју, Универзитет Александра Јоана Кузе, Јаши, Румунија)
Prof. Laurenţiu Rădvan, Ph.D. (Faculty of History, "Alexandru Ioan Cuza" University, Iaşi, Romania)

Проф. др Јиржи Воич (Институт за етнологију Чешке академије наука, Праг, Чешка)
Prof. Jiří Woitsch, Ph.D. (Institute of Ethnology, Czech Academy of Sciences, Prague, Czech Republic)

Филип Буковац (Универзитет у Београду, Филолошки факултет, Београд, Србија)
Filip Bukovac (University of Belgrade, Faculty of Philology, Belgrade, Serbia)

Проф. др Милан Ж. Балтић (Универзитет у Београду, Факултет ветеринарске медицине, Београд, Србија)
Prof. Milan Ž. Baltić, Ph.D. (University of Belgrade, Faculty of Veterinary Medicine, Belgrade, Serbia)

Проф. др Софија Теивес Енрикес (Универзитет у Порту, Факултет за економију, Порто, Португал)
Prof. Sofia Teives Henriques, Ph.D. (University of Porto, Faculty of Economics, Porto, Portugal)

Проф. др Колдо Трапага Монћет (Универзитет Краљ Хуан Карлос, Мадрид, Шпанија)
Prof. Koldo Trápaga Monchet, Ph.D. (University Rey Juan Carlos, Madrid, Spain)

Др Гордана Гарић Петровић (Историјски институт Београд, Србија)
Gordana Garić Petrović, Ph.D. (Institute of History Belgrade, Serbia)

Међународни научни скуп

ПРИВРЕДА НА ТЛУ ЕВРОПЕ И БАЛКАНА (ОД СРЕДЊЕГ ВЕКА ДО САВРЕМЕНОГ ДОБА)

International Scientific Conference

ECONOMY IN THE EUROPE AND THE BALKANS (FROM THE MIDDLE AGES TO THE MODERN TIMES)

Белешке • Notes

Међународни научни скуп

ПРИВРЕДА НА ТЛУ ЕВРОПЕ И БАЛКАНА (ОД СРЕДЊЕГ ВЕКА ДО САВРЕМЕНОГ ДОБА)

International Scientific Conference

ECONOMY IN THE EUROPE AND THE BALKANS (FROM THE MIDDLE AGES TO THE MODERN TIMES)

Белешке • Notes